

Wprowadzenie do psychologii społecznej - 06 - sposstrzeganie innych osób

Krzysztof Basiński

Dwa sposoby na przetwarzanie informacji:

Automatyczne i kontrolowane

Procesy automatyczne

- Człowiek jako „naukowiec z ulicy”. Czyżby?
- Opinie na temat innych formułujemy natychmiastowo i przy minimalnej ilości informacji
- Jednominutowy film, w którym człowiek wchodzi do pokoju i czyta prognozę pogody wystarczy, żeby formułować sądy o trafności wyższej niż losowa

Procesy automatyczne – źródła wiedzy

- Wygląd twarzy:
 - Badani z 70% trafnością wskazują zwycięzcę wyborów tylko na podstawie 250ms ekspozycji twarzy
- Zachowanie ekspresyjne:
 - Ocena kompetencji na podstawie 10-sekundowego filmu pokazującego nauczycieli – zgodność z faktycznymi ocenami $r = 0,76$
 - Ludzie najgorzej przewidują cechy osobowości oraz poziom testosteronu – najlepiej jakość nauczania i orientację seksualną
- Zachowanie celowe:
 - Spontaniczne wnioskowanie cech (Uleman et al.) – wnioskujemy na temat cech osób automatycznie, na podstawie krótkich historii czy zdjęć

Procesy kontrolowane – atrybucja zachowania

- Atrybucja to zdroworozsądkowy wniosek o przyczynie zachowania lub zdarzenia
- Klasyczna teoria atrybucji (Fritz Heider, 1958) – człowiek to naukowiec z ulicy, zachowanie to suma czynników zewnętrznych (środowiskowych) i wewnętrznych (osobowościowych)
- Kelley (1967) – model współzmienności – trzy rodzaje informacji potrzebne do dokonania atrybucji:
 - Spójność zachowania
 - Wybiórczość zachowania
 - Powszechność zachowania
- Przykład – Jasiu wybucha śmiechem w czasie występu komika
 - Spójność – czy Jasiu zawsze wybucha śmiechem w czasie występu tego komika?
 - Wybiórczość – czy Jasiu reaguje tak na wszystkich komików, czy tylko na jednego?
 - Powszechność – czy inni też się śmieją widząc tego komika
- Jeżeli zachowanie jest spójne, wybiórcze i powszechne, to przyczyna leży w bodźcu (*dobry komik*).
- Jeśli zachowanie jest spójne, niewybiórcze i niepowszechne to przyczyna leży w Jasiu (*ma jakieś dziwne poczucie humoru*)

Deformacje atrybucji

- Problem – ludzie nie zawsze dokonują racjonalnych atrybucji
- **Podstawowy błąd atrybucji** – skłonność do przypisywania cudzych zachowań czynnikom wewnętrznym (**atrybucja dyspozycyjna**) przy jednoczesnym niedocenianiu czynników sytuacyjnych tych zachowań (**atrybucja sytuacyjna**)

Ciekawostki:

- Małe dzieci nie dokonują atrybucji dyspozycyjnej
- Atrybucja dyspozycyjna charakterystyczna dla kultur indywidualistycznych
- Podstawowy błąd atrybucji słabnie, kiedy człowiek musi uzasadnić i wyjaśnić swoje sądy

Deformacje atrybucji

- Wyjaśnienie podstawowego błędu atrybucji – model trójetapowy D. Gilberta (1995)
 - Identyfikacja (co aktor robi?)
 - Automatyczny wniosek o cesze (atrybucja dyspozycyjna)
 - Kontrolowana poprawka na sytuację (atrybucja sytuacyjna)
- PBA pojawia się, gdy nie starcza nam zasobów poznawczych na dokonanie kontrolowanej poprawki na sytuację
- **Asymetria atrybucji aktora i obserwatora** – cudze zachowanie wyjaśniamy częściej dyspozycyjnie, własne częściej sytuacyjnie
- Asymetria zanika, jeśli zdarzy się coś bardzo pozytywnego
- Egotyzm atrybucyjny – tendencja do wyjaśniania własnego zachowania w bardziej pochlebny dla siebie sposób
- Egocentryzm atrybucyjny – przecenianie własnego wkładu w jakiś wynik osiągniany wspólnie z innymi
- Efekt fałszywej powszechności – przecenienie stopnia rozpowszechnienia własnych poglądów

Ocenianie innych

- Bardzo ważne w kontekście przetrwania (czy warto z kimś się kontaktować? Czy może mi zrobić krzywdę?)
- Trzy możliwe sposoby na dokonywanie ocen:
 - Ocenę automatyczną
 - Oddolna integracja danych
 - Tendencyjne sprawdzanie hipotez

Oceny automatyczne

- Mogą być schematopochodne – określony schemat poznawczy danej osoby niesie ze sobą informacje oceniające (np. schemat skorumpowanego polityka, schemat bohaterskiego strażaka, troskliwej pielęgniarki itd.)
- Rola schematów w ocenianiu innych ludzi rośnie, gdy (Fiske et al.):
 - Dany schemat był niedawno używany do formułowania ocen (wysoka dostępność pamięciowa)
 - Schemat jest mało skomplikowany wewnętrznie
 - Sąd wydawany w pośpiechu
 - Niskie koszty pomyłki
- Przeniesienie ocen z bieżących stanów emocjonalnych – jeśli jesteśmy radośni, będziemy lepiej oceniać innych

Figure 1: Ocenianie innych

Oddolna integracja danych

- Problem – jak z kilku różnych argumentów (ocen cząstkowych) ludzie formułują ocenę ogólną?
- Przykład:
 - *Janek jest sumienny, życzliwy, inteligentny, przystojny ale czasem kłamie*
- Model sumowania: Janek jest sumienny (+2), życzliwy (+3), inteligentny (+4), przystojny (+4) ale czasem kłamie (-5). Suma ocen: $2 + 3 + 4 + 4 - 5 = 8$
- Model uśredniania: $(2 + 3 + 4 + 4 - 5) / 5 = 1,6$
- Co dzieje się po dodaniu kolejnej informacji? Janek zna się na ogrodnictwie (+1).
 - Sumowanie: ocena **wzrasta z 8 do 9**
 - Uśrednianie: ocena **spada z 1,6 do 1,5**
- Ludzie nie dość że raczej uśredniają niż sumują, to jeszcze składnikom średniej przypisują wagi
 - Efekt pierwszeństwa – większa waga informacjom uzyskiwanym na początku (pierwsze wrażenie!)
 - Inklinacja pozytywna – ludzie generalnie formułują raczej pozytywne niż negatywne oceny innych
 - Efekt negatywności – większa waga informacji negatywnych w ocenie

Tendencyjne sprawdzanie hipotez

- Punktem wyjścia procesu oceniania jest zwykle jakaś hipoteza co do tego, jaka okaże się formułowana ocena
- Źródła hipotez: motywacje, dotychczasowa wiedza ogólna, początkowa wiedza o danej osobie
- Te hipotezy zniekształcają ocenę, bo ludzie tendencyjnie wyszukują informacje potwierdzające hipotezy

Samospełniająca się przepowiednia (self-fulfilling prophecy)

- Sformułowanie błędnej hipotezy na temat kogoś albo czegoś inicjuje sekwencję zdarzeń, która prowadzi do pojawienia się autentycznych dowodów trafności hipotezy
- Przykład Wojciszke: *mój sąsiad wygląda na agresywnego faceta. Sprawdzę czy tak faktycznie jest – rzucę w jego psa kamieniem. Ale krzyczy i wygraża! Faktycznie jest agresywny, miałem rację!*
- Przeciwny efekt – self-defeating prophecy (np. millenium bug)
- Badania Rosenthala i Jacobson (1968)
 - 20% dzieci z pewnej klasy w szkole podstawowej zostało losowo wybranych
 - Nauczyciele usłyszeli, że te dzieci w ciągu roku ujawnią bardzo wyraźny przyrost inteligencji
 - Faktycznie, dzieciom tym wzrosło IQ

Etapy samospełniającej się przepowiedni:

- Obserwator formułuje błędną hipotezę na temat obserwowanej osoby
- Traktuje tę osobę stosownie do swoich oczekiwań
- Osoba ta zaczyna reagować na to zachowaniem, które potwierdza hipotezę